



ምዕራፍ ዓስርተ ካዲ

አለሻ ፍልጠት

ዕላማታት'ዚ ምዕራፍ:-

እዚ ምዕራፍ ተማሂርኩም ምስ ወዳእኹም:-

- ፍልጠት ምእላሽ ማለት እንታይ ማለት ከምዝኾነ ትፈልጡ።
- ፈላጥ ምኃን ንምምሕያሽ ናይ ዓርስኻ ናብራን ንምዕባል ሕብረተሰብን ዘለዎ አሰተዋፀኦ ትግንዘቡ።
- ትኸክለኛ ውሳኔ ንምውሳኔን አድላይነት ፍልጠትን መረዳእታን ትርድኡ።

11.1 እንታይነትን ረብሓን ፍልጠት



ስእሊ 11.1 ኦም



ስእሊ 11.2 ግመል



ስእሊ 11.3 መኪና

- እንታይነት ልዕል ኢሎም ዝቐረቡ ስእልታትን ንሰባት ዝህብዎ ረብሓን ግለፁ።
- ብዛዕባ ዞም ነገራት ብኸመይ ክትፈልጡ ክኢልኩም?
- ብመንፅር ንኸልቲኦም ሕቶታት ዝሃብኩምዎ መልስታት እንትትሪእዎ፣ ንኣደ ነገር ምፍላጥ ማለት እንታይ ማለት እዩ?

ምይይጥ ተምሃሮ

ዘይነባ፣ ሙሓባ፣ ለማን፣ ጉተማን ተምሃሮ 5^ይ ክፍል እዮም። ኣደ መዓልቲ ናይ ስነ-ቴክኖሎጂ መምህሮም መምህር ኪሮስ ዕዮ ገዛ ሃበኦም። እቲ ዕዮ ገዛ “ዝተፈላለዩ መረዳእታታት ተጠቐምኩም እንታይነት ፍልጠት ኣብርሁ” ዝብል ነይሩ። እቶም ተምሃሮ ኣብ ክለ ትምህርቶም ኣብ ምንባብ፣ ኣብ ምክታዕን፣ ኣብ ምምይያጥ ምስታፍ የዕግቦም ነይሩ።



ስለዚ እቲ ዕዮ ገዛ እንትጥሃቦም ኣዝዮም ተሓጎሱ። እቶም ተምሃሮ እቲ ዕዮገዛ ምስተቐበሉ ዝተፈላለዩ መረዳእታት ኣብ ምድላይ ተዋፈሩ።

መፃሕፍቲ ኣንቢቦም ሰባት'ውን ኣዘራሪቦም ካብኡ ሕድሕዶም ዝረኽቡዎም መልስታት ሒዞም ንሓባራዊ ምይይጥ ተራኽቡ። ኣብቲ ጉዳይ ድማ ብዙሕ ተኻትዑ።

ዘቕረቡዎም መልስታት ብሓፂሩ ነዞም ዝስዕቡ ዓይነት ይመስሉ ነይሮም። ዘይነባ፣ “ፍልጠት ማለት ኣብ ጥቓና ዘለዉ ነገራት፣ ቦታታት፣ ሰባት ብዝምልከት ዘለና ግንዛብ እዩ” ብምባል ተዛረቡት።

ሙሓባ፣ “ፍልጠት ዝባሃል ረብሓን ጎዳእነትን ነገራት እንርደኡ መሳርሒ ኣእምሮ እዩ” ብምባል ኣቕረቡት።

ለማ፣ “ፍልጠት ብዛዕባ እንስሳ፣ መሬት፣ ኩነታት ኣየር፣ ቴክኖሎጂ፣ እንግንዘቦ ነገር እዩ” በለ።

ጉተማ፣ “ፍልጠት እንብሎ ካብ መምህራን፣ መፃሕፍቲ፣ ከባቢ ምስትውዓልን ካብ መፅናዕትን እንረኽቦ ግንዛብ እዩ ብምባል መለሶ።

ብድሕሪ 'ዙይ ነናይዓርሶም ሓሳብ ንደቂ ክፍሎም ኣቕረቡ። እቶም ተምሃሮ'ውን ብትኽረት የዳምፁዎም ነይሮም። እተን መምህር ብፃዕሪ ተምሃሮአን ኣዝየን ተሓጎሳ።



መልመዲ 1

ነዞም ዝስዕቡ ሕቶታት ምስ ኣንብብኩም ተመያየጡሎም፡፡

1. ካብቶም ኣርባዕተ ተምሃሮ ዝሃብዎም መልስታት ብዘዕባ እንታይነት ፍልጠት ስሕተት ዝኾነ መልሲ ኣስተውዒልኩም ዶ? ብኸመይ?
2. ንስኻትኩምከ “ፍልጠት እንታይ እዩ?” ንዝብል ሕቶ ሓዘ እንታይ ዓይነት መልሲ ምሃብኩም?



ፍልጠት ከበቢን ዓለምን ናይ ምርዳእ ከይዲ እዩ። ሰባት ከባቢ ብምስትውዓል ኣተሓሳስበኦም የስፍሑ። ካብ ሰባት መረዳእታታት ብምርካብ ኣእምሮና ነስፍሕ። ኣብ ቤት ትምህርቲ ኣቲና ካብ መምህራናን ካብ መፃሕፍትን ብዙሕ ቁምነገር ንረክብ ኢና። እዚኹን ፍልጠት እንታይ ከምዝኾነ የርኢያና። መራኽብቲ ሓፋሽ ብምክትታል ከምኡኹን ዑደት ብምክያድ እንረኽቦ ቁምነገር ፍልጠት ይበሃል። ስለዚ ኣብ ላዕሊ ዝተጠቐሱ ኣርባዕቲኦም ተምሃሮ ብዛዕባ እንታይነት ፍልጠት ዝሃብዎም መልስታት ትኽክል እዮም ምባል ይካኣል።

ፍልጠት ካብ ዝተፈላለዩ ዕዕንቶታት ነፃ ንኽንኸውን ዝሕግዘና መሳርሒ እዩ። ንኣብነት ዕሬት ዘለዎ መንበሪ ገዛ ሰሪሕና ብምንባር ቁሪ፣ ዝናብ፣ ፀሓይ ዝኣምሰሉ ተፈጥሮአዊ ጉድኣታት ንክላኽል። እዙይ ባዕሉ ፍልጠት ኣስራርሓ መንበሪ ገዛ ይሓትት እዩ። ሕማም ንኸጥቅዐና ዝገብሩ ነገራት ብፍልጠት ንረኽቦም። ምስ ፈለጥናዮም ድማ ንኸይንጥቓዕ ዝሕግዝ ሜላ መከላኸሊ ንፈጥር። እንተጥቂዖምና እውን ንምድሓን ዘኽእል መድሓኒት ንኸንረክብ ፍልጠት ኣዘዩ የድሊያና እዩ። ስለዚ ፍልጠት እናተመሓየሽ ብዝኸደ ቐፅሪ ናብራ እውን ይምሓየሽ ማለት እዩ። ንስኻትኩም እውን ኣብ ቤት ትምህርቲ ዝሓሸ ፍልጠት ብዝረኽብኩም ቁፅሪ ንፋዓትን ተመራመርትን ተምሃሮ ትኾኑ። እዚ ብግዲኡ ዝዓበየ ፍልጠት ንኸህልወኩም ይሕግዘኩም።



መልመዲ 2

ኣብዞም ዝስዕቡ ሕቶታት ተመያየጡ፡፡

1. ፍልጠት ሓዲ ግዘ እንመሃሮ ነገር እምበር እናተምሓየሽን እና ዓበየን
2. ዝኸይድ ኣይኮነን እንተተባሂሉ ትኽክል እዩ ትብሉዶ? ንምንታይ? ዝሓሸ መንበሪ ገዛ ንምህናፅ ካብ ገንዘብን ካብ ፍልጠትን ብቐዳምነት ዘድልየና ኣየናይ እዩ?
3. ልዕል ዝበለ ፍልጠት ካብ ዘለዎን ትሕት ዘበለ ፍልጠት ካብ ዘለዎን ሃገሩ ዝጠቅም ኣየናይ? ብኸመይ?



11.2 መረዳእታ ዝርከቡ-ሎም ሜላታት



ሰእሊ 11.4 ሰባት ጋዜጣ እንተ-ንብቡ



ሰእሊ 11.5 ሰባት ፊደሎ እንተ-ዳምፁ



ሰእሊ 11.6 ቴሌቪዥን እንተ-ርእዩ

- ኣብ ላዕላይ ትርእይዎ ሰእሊ ብዛዕባ ሜላ መርከቢ መረዳእታ እንታይ ምልክት ይህበኩም?
- መረዳእታታት ካበይ ካበይ ንረክብ ይመስለኩም?
- ኩልግዘ መረዳእታ ምርካብ እንታይ ረብሓ ኣለዎ?



ራስ ስሞሽ

“ራስ ስሞሽ” ዝበሃል ባህሊ ምትሕግጋዝ ስራሕ ኮይኑ ኣብ ኣረስቶት ክልል ኦሮምያ ዞባ ኣርሲ ዝተለመደ እዩ። ኣብ ራስ ስሞሽ ናኽራይ ንዓዲ ሕምኡ ስራሕ ዝሕግዙ ሰባት ሒዙ ይመፅእ። እዚ ጉጅለ ስራሕ ናይ ምምፃእ ድሌት ካብ ቤተሰብ ሰበይቱ ወይ ካብ ባዕሉ ካብቲ ናኽራይ ክመፅእ ይኸእል። እዞም ክልተ ሜላታት ዕላማኦም መብዛሕትኡ ግዘ ስራሕ ዓዲ ደተሓጋጊዝካ ምስራሕ እዩ። በዚ ኣቢሉ’ውን ኣብ ሞንጎ ዓዲሕማ ዘሎ ድልየት ምትሕግጋዝ የፅቢ።

እቲ ጉጅለ ስራሕ ብዙሕ ኣይሊ ሰብ ዝሓቐፍ ኮይኑ ፍልይ ብዝበለ ኩነታት ስራሕ ንምፍፃም ኣደራ ዝተሞሃቦ እዩ። እዚ ብርክት ዝበለ ኣይሊ ሰብ ብኸናት እንግዶት እንዳጓል ዘገምግም እዩ። ብፍላይ ኣተትቲ እቲ ራስ ስሞሽ እንዳጓል እንተኾይኖም ዓብይ ድግስ ምድጋስ ዘይቐሪ እዩ። ሰዋ፣ ኣረቂ፣ ሕንባሻ፣ እንጀራን፣ ፀብሕን ብፍሉይ ጥንቃቄ እዩ ዝዳሎ። ሽማግሌታት ዓዲ ከምዝብልዎ እንተኾይኑ፣ መብዛሕትኡ እዋን ንስራሕ ዝተለመኑ ሰባት ብእንግዶት ኣሕጉስካ ምስዳድ ንቤተሰብ ዓዲሕማ ዓብይ ክብርን ሞንጎን የውህብ እቲ ንድግስ ዝግበር ወፃኢ ነቲ ናኽራይ እውን ክምልከቶ ይኸእል እዩ። ምኽንያቱም ከከም ኩነታቱ ውሑድ ዝኾነ ነገር ንእንግዶት ንኸሕግዝ ትፅቢት ክግበራሉ ይኸእል እዩ።

ብፍላይ ድማ እዚ ጉጅለ ስራሕ ናይ ምድላው ኣሳብ ብባዕሉ እንተኾይኑ ኣላፍነት ምድላው እቲ ድግስ ናይ ባዕሉ ይኸውን።

ባዕሉ ደጊሱ ጊዲኑ ይመፅእ። እንዳ ጓል እውን እንተነኣሰ ኣደ ምክት ምሕራዶም ኣይቐርቡምን። ብምኽንያት ርሕቐት ቦታ እቲ ጉጅለ ስራሕ ናብ ገዝኡ እንተዘይተመሊሱ ኣብቲ ክስርሐሉ ዝዋዕለ ቦታ ምሕዳር ዝተለመደ እዩ።

እዚ ባህሊ ስራሕ ኣብ ኣርሲ ክልል ኦሮሚያ ጥራሕ ዝርከብ ኣይኮነን ኣብ ትግራይ እውን ልሙድ እዩ። እንዳ ጓል ንእንዳ ወዲ ዓዲ እኽለ ወይ ማሕረስ ብወፈራ ክሰርሑ ይእዘዙ እዮም። ዓዲሕማ እንዳጓል ድማ ብዝኣዘዘዎም መሰረት ፈፀምቲ እዮም።



መልመዲ 3

ብመሰረት እቲ ዝቐረበ ምንባብ ነዘም ዝስዕቡ ሕቶታት መልሱ፡፡

1. ብዘዕባ ራስ ስሞሽ ዝፀሓፈ ሰብ ንመማዕባሊ እቲ ፅሑፍ ዝኾን
2. መረዳእታ ዝረኽቦ ካበይ ይመስለኩም?
እቲ ፀሓፊ መረዳእትኡ ብኸመይ ክእክብ ከኣለ?
3. ፍልጠት ካብ ምንታይ ካብ ምንታይ መረዳእታታት ምርካብ ይካኣል ትብሉ?

መረዳእታ፡- ብፅሑፍ፣ ብሬድዮ፣ ብቴሌቪዥን፣ ወዘተ ተዳልዩ ዝቐርብ ፍልፍል ግንዛብ ወይ ፍልጠት እዩ። መረዳእታታት ብምርኣይ፣ ብምስማዕ፣ ብምጭናው፣ ብምድህሳስ ወይ ብምጥግም ክንረኽቦም ንክእል፡፡ መረዳእታት ካብ ከባቢና ወይ ካብ ከባቢና ወፃኢ ክንረኽብ ንክእል፡፡ ካብ ከባቢና ካብ እንረኽቦም መረዳእታት ሰላም ከባቢ፣ ሶታን ዕድመን ዝምልከት ብተደጋጋሚ ዝኸበሩ ዓመት ብዓላት ወዘተ ከም ኣብነት ክጥቀሱ ይከእሉ፡፡ ውፅኢት መረፃ ተወክልቲ ህዝቢ፣ ኩነታት ቐጋ ነዳዲ ዓለም፣ ዝርግሐ ኤች.ኣይ.ቪ/ኤድስ ወዘተ ድማ ካብ ከባቢና ወፃኢ ካብ ዘሎ ፍልፍል እንረኽቦም እዮም።

ፍልጠትና ንምዕባይ ዝሕገዙና ዝተፈላለዩ ፍልፍል መረዳእታታት ኣለዉ። ብዋናነት ዝጥቀሱ ድማ ስሩዕ ትምህርቲ፣ ምንባብ፣ መራኽብቲ ሓፋሽ፣ ዑደት ወዘተ እዮም።

ትዕዛብቲ፡- እንብሎ ኣብ ከባቢና ዝረኣ ነገር ወይ ተግባር ሰባት ብጥንቃቄ ምርኣይ እዩ። ንኣብነት ልዕል ክብል ዘንበብናዩ "ራስ ስሞሽ" ንመጀመርታ ግዜ ዝፀሓፈልና ሰብ ኣብ ዓፂድ ቦታ ተረኺቡ ኣስተውዒሉ፣ ሽማግሌታት ዓዲ ኣዘራሪቡ መረዳእታ ረኺቡ እዩ። ኣብቲ እዋን ዝረኣዮን ሓቲቱ ዝረኽቦን እዩ ንኣና ዘካፈለና፡፡ ንቲ ምንባብ ዘንበቡ ሰባት ድማ ብናይ ባዕልቶም ቋንቋ እቲ ሓሳብ ናብ ካሊእ ከባዕሕዎ ይከእሉ ማለት እዩ።



ቤት ትምህርቲ ድማ ካብ ኩሉ ዝበለፀ ፍልጠት ዝርከበሉ ቦታ እዩ። ብዝተፈላለዩ መያታት ዝሰልጡ ምሁራት ኣብ ቤት ትምህርቲ ይርከቡ። ንሳቶምውን ንእና ንምሕጋዝ ቀትርን ለይትን ይደኽሙ እዮም።

መፃሕፍቲ፣ ጋዜጣታት፣ መፅሄታት ብምንባብ ፍልጠት ክንረክብ ንክእል። ካልኦት ፍልፍላት ፍልጠት ድማ ፊደዮን ቴሌቪዥንን እዮም። እዚኦም ኣብዙርያ ዓለም ዘለዉ እዋናዊ ጉዳያት ተኸታቲሎም ኣብ ምቕራብ ተወዳዳሪ የብሎምን።

ኣብ ዝተፈላለዩ ተጓጓዪታት ስራሕ ወይ ኣብ መስሕብ ቱሪስት ዝኾኑ ቦታታት ብምጉብናይ ብዙሕ ፍልጠት ክንረክብ ንክእል ኢና። እንትንጉብኒ ብዛዕባ ኣቀማምጣ መሬት፣ ኩነታት ኣየር፣ ባህሊ ህዝብታት ፍልጠት ንረክብ ኢና።

ስለዚ ነዞም ካብ ዝተፈላለዩ ፍልፍላት ዝረኹብናዮም መረዳእታታት ብዝግባእ ንምግንዛብን ምስናይ ባዓልትና ህይወት ብምውህሃድን ኣብ ተግባር ምውዓል ይግባእና። እዙይ ጥራሕ ከይኮነስ ጥቕሞምን ጉዳኣቶምን እናስተውዐልና ደጋጊምና ምፅናዕ ይግባእና። ብዚ ውፅኢታዊ ንምኳን ኣብ መዘከርታ ደፍተር ክንምዝግብ ወይ ብካሴት ክንቀድሖም ኣለና።



መልመዳ 4

ካብዞም ዝስዕቡ ርእስታት ዝሕሸኩም ብምምራፅ፡፡

- ሀ. ነቲ ርእሲ ዘራገዱ መረዳእታታት ካብ ዝተፈላለዩ ፍልፍላት ኣክቡ።
 - ለ. ፈሊኹም ዘውፃእኹምዎም መረዳእታታት ብዝተፈላለዩ ሚላታት ስርዕዎም።
1. ታሪኽ ኣመሰራርታ ቤት ትምህርትኹም
 2. ጥዕና መላእ ላሕሚ ብኸመይ ከምንከናኸን
 3. በብግዚኡ ማዓር ምምጋብ ንጥዕና እንታይ ጥቅሚ ኣለዎ?



11.3 ድሑር አተሓሳስባን አረአኢያን

- ሓድሓደ ሰባት ብዙመናዊ ድኸ-ዲ ዝለምዐ እኽሊ በረከት የብሉን ክቡሉ ይሰምዑ። እዚ አተሓሳስባ ትኽክል' ዶ ይመስለኩም? ንምንታይ?
- ኣብ ከባቢኹም ዝንገሩ ድሑራት አተሓሳስባታት ዘርዝሩ።
- ኣብ ከባቢኹም ድሑር ኢልኩም እትግንዘብዎም አተሓሳስባታት ብኸመይ ምውጋድ ይካኣል? ኣብ ከይዲ እቲ ምውጋድ ናታትኩም ግደ እንታይ ኸኮን ይኸእል?

ድሑር አረአኢያ ኣብ ድፉን አተሓሳስባ ዝተደረሸ ልማድ እዩ። ብድሑር አተሓሳስባ እንተተመሪሕና ንእንገብር ነገርን ጉዳይን መእመኒ ምኽንያት ኣይህልወናን። እቲ ልማድ ንብዙሕ እዋን ምሳና ሓቢሩ ዝነበረ ክኾን ይኸእል ስለዚ ዘበናውን ሳይንሳውን አተሓሳስባ ከይንቐበል ይገብረና። ብዘይጭቡጥ ግምታትን እምነታትን ንኸንግዛእ ይደፋፈሉና። ንኣብነት ስራሕቲ ሸኽላ ንምታይ ናይ ዝተወሰኑ ጉጅለታት ጥራሕ ክኾን ክኢሉ? እንተተበሃልና ጭቡጥ መልሲ የብልናን። "ሰበይቲ ዝነደቐቶ ገዛ ዝብኢ እንትንቁይ ይፈርስ "ዝብል ኣባሃህላ ሓቢሩና ስለዝነበር ንሕናውን ብድፉኑ ንዛረቦ ይኸውን። "ንምንታይ?" ንዝብል ሕቶ ግና ሳይንሳዊ መልሲ ክቐርብ ኣይኸእልን።

ድሑር አረአኢያ ብዝተፈለለየ መልክዕ ይግለፅ። ገሊጾም ኣብ ምስላታትን ቃላዊ ግጥምታትን ይርከቡ። እቶም ካልኣት ብተግባር ዝግለፁን ጥዕና እውን ዝጎዱኡን እዮም። ጥዕና ካብዝጎድኡ ምኽንሻብ ደቂ ኣንስትዮን ምኽላእ ዓንቀርን ይጥቀሱ። ብኣጉል እምነት ዝራኣዩ እውን ኣለው። "ጠቢብ ሰብ ኣሎ" ኢልካ ምእማን ሓደ ድሑር አተሓሳስባ እዩ። ብሓደ ገፅ ማሕበራዊ ናብራ እቲ ጠቢብ ዝበሃል ሰብ ዝገድእ እዩ። ብኻሊእ ወገን ድማ ሰባት ንሰባት ብምፍራሕ ብጭንቀት ንኸሳቑዩ ይገብር።

ድሑር አረአኢያ ዘለዎ ሕዝቢ ዕብየቲ ቁልጡፍ ኣይኾንን። ምኽንያቱ ረብሓ ዘለዎም ነገራት ንኸጠፍኡ ይገብር። ጎዳእቲ ንዝኾኑ ድማ የተባብዕ። እዚ ኩነታት ድማ ፍልጠት ንከይስፋሕፋሕ ይገብር። ስለዚ እቲ ሓድሽ ወለዶ ድሑራት አተሓሳስባታትን አረአኢያታትን ከወግዶም ይግባእ።



መልመዲ 5

ኣብዞም ዝስዕቡ ሕቶታት ተመያየጡ፡፡

1. ድሑር ኣተሓሳስባ ኣብ ነበርቲ ከባቢና እንታይ ዓይነት ጉድኣት ከስዕብ ይኸእል?
2. ሳይንስን ቴክኖሎጂን እንትምዕብል ድሑር ኣተሓሳስባታት ይውገዱ ዶ ወይ ብዘለዉዎ ይቕዕሉ? ንምንታይ?

11.4 ባህሊ ንባብ



ስእሊ 11.7 መፅሓፍ ኣንቢብካ ሳይንሳዊ ኣተሓሳስባ ምዕባይ

- ኣብቲ ስእሊ እትርእይዎም ቆልዑ እንታይ እናገበሩ እዮም?
- ከምዞም ቆልዑ' ዚኣም መንበቢ ምኃን ዝህቦ ጥቕሚ እንታይ እዩ?
- ምንባብን ፍልጠትን እንታይ ርክብ ኣለዎም ትብሉ?

ንባብ ኣብ ልዕሊ ወረቀት ወይ ኣብ ካሊእ ዝርጉሕ ኣካል ብፊደላት ተፃሒፉ ዝቐረበ ሓሳብ ዝርከበሉ መንገዲ እዩ። ካብቲ ምንባብ ንረኽቦ ሓሳብ መረዳእታ ዝህበና ፍልጠትና ዘስፍሕ ወይ ዘዘናግዐና ክኾውን ይኸእል። ገና ካብ ቁልዕነት ጀሚርና ናይ ንባብ ልምድና ምዕባይ ይግበእና። ካብ ህፃንነት ዕድሜና ጀሚርና ምእንታን ክንነፍዕ ኩሉግዘ መፃሕፍ ክንንብብ ይግበእና።



ብምኽንያት ምንባብ ፍልጠቶም ኣመሓይሾም ኣብ ዝለዓለ ብርኪ ዝበፀሑ ሰባት ኣለዉ። ንኣብነት ኣብ ሃገርና ከምኒ በዓል ከበደ ሚካኤል፣ ይልማ ዴሬሳ፣ ፀጋዩ ገብረመድህን ካልኣት ውልቀ ሰባትን ዓበይቲ ሰባት ምኃን ዝኻኣሉ ገና ካብ ቁልፅነቶም ጀሚሮም ልምዲ ንባብ ስለዝነበሮም እዩ።



መልመዲ 6

ነዞም ዝሰፈሉ ሕቶታት መልሱ።

1. ጠንኪሮም ብምንባብን ብምምሃርን ኣብ ዓብይ ብርኪ ዝበፀሑ ኣብ ከባቢኹም ወይ ብደረጃ ሃገር ዝፍለጡ ሰባት ስም ካብዝፈልጡ ሰባት ሓቲትኩም ወይ ካብ ፅሑፍ ኣንቢብኩም መረጃ እታ ኣታ ኣኻኽቡ። ብድሕሪ ዚ እዞም ሰባት ንከባቢኦምን ንሃገሮም እንታይ ከምዝሰርሑ ንክፍሉ ምሓዝትኩም ኣኻርቡ።
2. ቀዲሉ ዘሎ ግጥሚ ብዝግባእ ኣንብዎ'ም ኣብ ትሕቲኡ ዘለዉ ሕቶታት መልሱ።



ስእሊ.11.8 ካብ መንጎ ፍልፍላት ፍልጠት መፃሕፍቲ ይርከብዎ።



ፈታዊተይ

ዕንግት ዝወለዳ፣ ሳይንስ ዘዕበያ፣
 ፈላስፋታት ሽሊሞም ሙሁራን ዘጌፀዎ።
 ብዛዕባ ኸብሪ ሞገሳ ሰባት ዝመሓሉላ ፣
 ኣላትኒ ፍቅረኛ ትፅዋዕ መፅሓፍ ተባሂላ።
 ናይ ምሁራን ዳኛ፣ ናይ ጥበብ መስካሪት፣
 ከም ኣቦ ኣጋዚት ከምእኖ መኻሪት ፣
 መጥፊኢት ድንቁርና ተውዕእ ካብ ፀልማት።
 ንዕለይ መፅሓፊይ ጎይኸ. ገስጊስኪ
 ውሽጠይ ከይጠሚ ስኢኑ ንግኸ.።
 ዝብለኪ ስምዕኒ ኾይንኪ ኣብጥቓይ፣
 መንፈሰይ ፀሚኡ ተሃንጥዩ ልበይ፣
 ብፅሕለይ መፅሓፊይ ቀለብ ናይ ኣእምሮይ፣
 ናይ ዕንግት መብራህተይ ናይ ሳይንስ ፈታዊተይ፣
 እንትኸድ ኣብ መንገዲ እንትቐመጥ ኣብ ደገይ፣
 ኣጋዚት መፅሓፊይ ኣይትፈለይኒ ካብ ኢደይ፣
 ፍትውቲ መፅሓፊይ ንኣኸ. ኣንቢቡ፣
 ኣእምሮይ ዓጊቡ ፍልጠት ተመጊቡ፣
 ልበይ ኣተስፉዩ መንፈሰይ ፀጊቡ።

- ሀ. መፅሓፍ ብኸመይ ካብ ፀልማት ተውዕእ?
- ለ. መፅሓፍ መጥፊኢት ድንቁርና ከምዝኾነት ምግላፁ ትኸክል ድዩ? ንምንታይ?
- ሐ. ብኣፈሻ እንትረኣ መፅሓፍ ምንባብ እንታይ እንታይ ጥቕምታት ኣለዉዎ?



11.5 ሜላ ኣፀናንዓ ትምህርቲ

- ትምህርትኹም ምዕናዕ ቅድሚ ምጅማርኩም እንታይ ዓይነት ምድላው ከምትገብሩ ንክፍሊ ምሓዘትኩም ኣረድኡ።
- ትምህርቲ ምዕናዕ ድሕሪ ምጅማርኩም ተግባር መዕናዕትኹም ብኸመይ ተካይዱ? መዕናዕትኹም ምስ ወዳእኹም እንታይ ትገብሩ?

ትምህርቲ ብዝግባእ ምዕናዕ ብዙሓት ረብሓታት ኣለዉዎ። ዕቡቕ ውዕኢት ብምምጻእ ናብ ዝቐፅል ደረጃ ክፍሊ ክንሓልፍ እንክእል ብዕምቆት እንተዕኒዕና እዩ። ብዝግባእ ኣዕኒዕና ብትምህርትና ናብ ዝለዓለ ብርኪ እንትንበዕሕ እውን መምህር፣ መሃንዲስ፣ ነዳቂ፣ ሰኣሊ፣ ወዘተ ኮይና ንዓርስና፣ ንስድራና፣ ንማሕበረ ሰብናን ንግርናን ክነገልገል ንክእል።

እንትነፅንዕ መዕናዕትና ዕውት ብዝኸነ ኣገባብ ንምፍፃም ዘክእሉና ሜላታት ምክታል የድሊ። ኣቐዲምና ምቕዉ ግዘ መዕናዕትን ዝርብሽ ድምፂ ዘይብሉ ቦታ ምምራፅ የድሊ። መዕናዕትና እንትንጅምር ድማ ጠቐምቲ ሓሳባት ኣብ መዘክር ምዕሓፍ ጠቐሚ እዩ።

እቲ እነፅንዖ ትምህርቲውን ምስ ኩነታት ዓርስናን ከባብናን ምዝማድ ኣድላይ እዩ። ሓቅነት እቲ ሓሳብውን ምፍታሽ የድሊ። ኣብ መወዳእታ ድማ እቲ ሓሳብ ከምዘሎ ብቻል ምሽምዳድ እንተይኮነ ብኸመይ ኣብ ስራሕ ክነወዕሎ ከምዝግባእ ክንሓስብ ኣለና።

ኣብዚ ግዘ እዚ እቲ ዘዕናዕናዮ ፍልጠት ጭቡጥነት ይህልዎ፣ መዕናዕትናውን ሽትኡ ወቂፀ ማለት እዩ።



ዕዮ-ጉ-ጅ-ለ

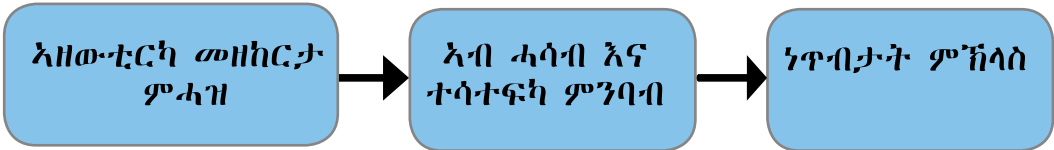
መፅናዕቲ ናይ ባዕሉ ዝኾነ ከይዲ ቅደም ሰዓብ ኣለዎ። እቲ ከይዲ “ቅድመ መፅናዕቲ” “እዋን መፅናዕቲ” “ድሕሪ መፅናዕቲ” ዝበሃሉ ብርክታት ዘለዉዎ እዩ። ቀዲሉ ዝቐረበ ስእላዊ መግለጺ ብዛዕባ ብርክታት እቲ ከይዲ ሓጺር ግንዛብ ዝህበኩምዮ። ነቲ መግለጺ ኣንቢብኩም መፅናዕቲ ብኸመይ ከምዝፍፀም ብጉጅለ ተመያየጡሉ።

ቅድመ መፅናዕቲ
ምቐዊ ግዜ መፅናዕቲ፣ ብታ፣ ናውቲ፣ መፅናዕቲ፣
ምምራፅ ፕሮግራም መፅናዕቲ ምውፃእ

ግዜ መፅናዕቲ
ብፅሞና ምንባብ፣ ምስ ዓርሰ ተመኩሮን ምስ ጭቡጥ
ኩነታት ክባቢን ምግንዛብ መዘከርታ ምሓዝ

ድሕሪ መፅናዕቲ
ዝሓዝዎ መዘከርታ ዕሑፍ ምኸላስ፣ እቲ ዝተረኸበ
ፍልጠት ንምትግባር ዘኸእል ስራሕ ምስራሕ

ብፍላይ ኣብ እዋን መፅናዕቲ መዘከርታ ምሓዝ ኣድላይ እዩ። ኣብዞም ቀዲሎም ዘለዉ ሳንዱቓት ትሪእዶም ነጥብታት ኣብ ከይዲ ምሓዝ መዘከርታ “ወርቃዊ ሕግታት” ዝበሃሉ እዮም። እስቲ ብጉጅለ እናኾንኩም ብዛዕባ እንታይነቶምን ኣድላይነቶምን ተመያየጡሎም።





መልመዲ 7

ነዘም ዝስዕቡ ሕቶታት ግቡእ መብርሂ ብምቕራብ መልሱ::

1. ረብሓ መፅናዕቲ እንታይ እዩ?
2. ሓደ ተምሃራይ ኣብዘም ዝስዕቡ ብርኪ መፅናዕቲ እንታይ ክገብር ኣለዎ?
 - ሀ) ኣብ እዋን ቅድመ መፅናዕቲ
 - ለ) ኣብ እዋን ዓፂደ መፅናዕቲ
 - ሐ) ኣብ ድሕሪ መፅናዕቲ
3. ኣብ እዋን መፅናዕቲ መዘክር ምሓዝ እንታይ ረብሓ ኣለዎ?
4. መዘክር እንትንሕዝ እንታይ ዓይነት ሜላ ክንክተል ኣለና?
5. መፅናዕትና ብትኽክል ሸትኡ ወቂዑ ዝበሃል መሓዝ እዩ?



መጠቻለሊ

ፍልጠት ካብ ዝተፈላለዩ ፍልፍላት ዝርከብ ዓርስናን ከባቢናን ንምልዋጥ ዘኸኸለና መሳርሒ ምዃኑ ተገንዚብና። እዚ ፍልጠት ካብ ቤት ትምህርቲ፣ ንባብን፣ ከባቢ ብምስትወዳልን ክርከብ ከምዝኸኸል ተምሃርና ኢና። ጎዳኢቲ ልምድታት ብዝምልከት እውን ኣዝዩም ጠቐምቲ ቁም ነገራት ኣጨቢጥኩም እዩ። ሳይንሳውን ጭቡጥን ብዘይኮ ዕሙት ሓሳባትን ልምድታትን ምምራሕ ተገዛእቲ ዱሑር ኣተሓሳስባ ከምዝገብር ሪእና ኣለና።

ኣተሓሳስባና ድሑር ብዝኾነ መጠን ድማ ዓርስና ንምልዋጥን ከባቢና ንምልማዕን ኣይንኸኸልን። ብተወሳኺ ድሑር ኣተሓሳስባ ንጥዕናና ጉድኣት ከምፀኣልና ከምዝኸኸል ተመልኪትና ኣለና።

መፅናዕቲ ቅድመ መፅናዕቲ፣ እዋን መፅናዕቲ፣ ድሕረ መፅናዕቲ ዝበሃሉ ደረጃታት ኣለዉዎ። ኣብ ቅድመ መፅናዕትን ንመፅናዕትና ዘድሊዩ ነገራት ነመቻቹ።

እዋን መፅናዕቲ ኣብሓደ ዝተወሰነ ግዜ ተቐሚጥና እነፅነዕሉ ግዜ እንትኾን ፀጥታ የድሊ። ኣብ ብርኪ ድሕሪ መፅናዕቲ ዋናዋና ሓሳባት ዘፅናዕናዮ ትምህርቲ ኣጠናኸርና ምሓዝና እነረጋግፀሉ እዩ።

እምበኣርክስ ኣብ ውሽጢኪ ትምህርቲ ኩሎም ቀንዲ ሓሳባት ብጥንቃቄ እናራኣኹም ከምዝመፃኹምን እዞም ቀንዲ ነጥብታት ከምዝጨበጥኩምን ከምኡውን ዝሓሸ ፍልጠት ከምዝሓዝኩምን ይእመን።

ኮይኑ ግና ብዙሕ ፍልጠት ምርካብኩም በይኑ እኹል ኣይኮነን። ዝተምሃርኩምዎ ቁምነገር ኣብ ስራሕ ንምውዳል ፃዕሪ ንኸትገብሩ ትፅቢት ይግበረልኩም እዩ። ፍልጠት ብዝበለፀ ንምሓዝን ጎዳኢቲ ዝኾኑ ኣጉል ልምድታትን ኣተሓሳስባታትን ንምቅላስን ከቢድ ሓደራ ኣለኩም።



አገደስቲ ቃላት

- **ፍልጠት:-** ነገራትን ኩነታትን ብብቕዓት ንምርዳእ ዘክእል ዓቕሚ
- **መረዳእታ:-** ብዛዕባ ጉዳይት ንምፍላጥ ዝእከብ ጥረ ሓሳብ
- **መፅናዕቲ:-** ፍልጠት ብዝግባእ ንምጭባጥ ዕሑፋዊ ወይ ካልኣት ፍልፍል መረዳእታ ምፍታሽ
- **ድሑር አተሓሳስባ:-** ብትምህርቲ ዘይተደገፈ ኣብ ልምዲ ጥራሕ ዝተመስረተ ኣጉልን ኅታትን አተሓሳስባ።
- **ዓወደ መፅናዕቲ:-** ኣብ ከይዲ መፅናዕቲ እናሃለና ዝስተበሃል ወይ ዝፍፀም ኩነታት
- **ድሕሪ- መፅናዕቲ:-** መፅናዕትና እንትፍፅም እነጠልሎም ተግበራት



መጠቻ ለሊ ሕቶታት

I. ቀደሎም ዝቐረቡ ሙሉእ ሓሳባት ትኽክል እንተኾይኖም “ሓቂ” ትኽክል እንተዘይኮይኖም ድማ “ጌጋ” ኢልኩም መልሱ።

1. ተወሳኺ ፍልጠት ንምርካብ ጋዜጣታትን መፅሔታትን ምንባብ ፅቡቕ እዩ።
2. ምጉብናይ ምዝንጋፅ እምበር ፍልጠት መርከቢ ሜላ ክኾን ኣይኽእልን።
3. ውፅኢታዊ ነጋዳይ ንምኳን ዝሓሸ ፍልጠት የድሊ እዩ።
4. ዝተፈላለዩ ነገራት ብውነ ብምርኣይ ፍልጠትካ ምምዕባል ይካኣል እዩ።
5. ደቂ ሰብ ዘተኣማምን ፍልጠት ዝረኽቡ መፃሕፍቲ ብምንባብ ጥራሕ እዩ።

II. ኣብ ትሕቲ “ለ” ዘለዉ ምስ ኣብ ትሕቲ “ሀ” ዘለዉ ኣዛምዱ

ሀ

ለ

- | | |
|---------------------|--------------------------|
| 1. እዋን መፅናዕቲ | ሀ) ሬድዮ፣ ቴሌቪዥን መፃሕፍቲ |
| 2. እቲ ቀንዲ ፍልፍል ፍልጠት | ለ) ናውቲ መፅናዕቲ ምምራፅ |
| 3. ድሑር ኣርኣእያ | ሐ) ንፃብይቲ ምኽባር |
| 4. ፍልፍላት መረዳእታ | መ) ስራሕ ደቂ ኣንስትዮ፣ ደቂተባዕትዮ |
| 5. ቅድመ መፅናዕቲ | ክሰርሑ የብሎምን ምባል |
| | ረ) ትምህርቲ ብውነ ዝንበበሉ ክይዲ |
| | ሰ) ቤት ትምህርቲ |

III. ነዞም ዝስዕቡ ሕቶታት ኣንቢብኩም ትኽክለኛ መልሲ ምረፁ።

1. ድሑር ኣተሓሳስባታት እናተዳኸሙ ክኸዱ ዝኽእሉ መፃዘ እዩ?
 - ሀ. ብትምህርትና እናተመሓየሸና እንትንክይድ፣
 - ለ. ሳይንስን ቴክኖሎጂን እንትዳኸም፣
 - ሐ. ባህልና ገዲፍና ባህሊ ወፃኢተኛታት እንትንማሃር፣
 - መ. “ለ”ን “ሐ”ን መልሲ እዮም
2. ዘተኣማምን ፍልፍል ዘመናዊ ፍልጠት ኣየናይ እዩ?
 - ሀ. ቤት ትምህርቲ
 - ለ. መንበሪ ገዛ



ሐ. ኣብ ከባቢና ዘለዉ ሽማግሌታት ዓዲ

መ. “ለ”ን “ሐ”ን መልሲ እዮም

3. ካብዞም ዝስዕቡ መረዳኢታ ክህበና ዝኸእል ኣየናይ እዩ?

ሀ. ጋዜጣ

ለ. ሬድዮ

ሐ. ቴሌቪዥን

መ. ኩሎም መልሲ እዮም

4. ኣብ እዋን መፅናዕቲ መዘክር ምሓዝ ንምታይ ይጠቅም?

ሀ. ዘንብብናዮ ሓሳብ ሽዑ ንሽዑ ንዘይምርሳዕ

ለ. እንትነንብብ ዘይተረደእና ነገር እንተሃልዩ ምስ ሰባት ንምምይያጥ ንክሕግዘና

ሐ. ናይ ኢድ ዕሑፍና ንምምሕያሽ

መ. “ሀ”ን “ለ”ን መልሲ እዮም

5. ካብ መንጎ እዞም ዝስዕቡ ጎዳኢ ኣተሓሳስባ ዘይኮነ ኣየናይ እዩ?

ሀ. ሰውነት ኣዘውቲርካ ምሕፃብ ቆርበት የንቅፅ

ለ. ኣብ ገዛ ደቂ ኣንስትዮ ዝሰርሐኦ ስራሕ ደቂ ተባዕትዮ እውን ክሕግዙ ይግባእ።

ሐ. ኩሎም ባህላዊ ስራሕቲ ምድጋፍ ግቡእ እዩ።

መ. ደቂ ተባዕትዮ ዝሰርሐዎ ስራሕ ደቂ ኣንስትዮ ክሰርሐኦ ኣይኸእላን።



IV. ኣብ ውሽጢ እቲ ሰደቓ ዝተዘርዘሩ ጉዳያት ጠቓሚ ንዝኾኑ “ሃናዓይ” ኅዳእቲ ዝኾኑ ድማ “ድሑር” እናበልኩም ኣብቲ ባዶ ቦታ “✓” ምልክት ግበሩ።

ረጋ	ዝርዝር ጉዳያት	ሃናዓይ	ድሑር
	ኣብነት፣ ሀ) ዓንቀር ምኽላእ ለ) <u>ሕማሙ ዝሓብእ መድሓኒት የበሉን</u>	✓	✓
1	መተሓዳደሪ ንዝሳኣኑ ሰባት ምፅዋት ካብ ምሃብ ዕድል ስራሕ ምፍጣር		
2	ስራሕቲ ሸኽላ ጠቓሚ ሙያ ኣይኮነን		
3	ህፃናት እንትሓሙ ናብ ቤት ሕክምና ምውሳድ		
4	ምምሃር፣ ምምሃር ሐዚ እውን ምምሃር		
5	እኖን ኣቦን ምኽባር		
6	ጓል ኣንስተይቲ ምኽንሻብ		
7	ሓገዝ ሰብ ካብ ምትእምማን፣ ተፃፂርካ ዓርስኻ ምኽኣል		

V. ነዞም ዝስዕቡ ሕቶታት ኣፂር መልሲ ሃቡ።

1. ፍልጠት ንምረካብ ዝሕግዩ እንታይ እንታይ ዓይነት ፍልፍላት ኣለው?
2. ኣብ ግዘ መፅናዕቲ ኣዘውቲርካ መዘከርታ ምሓዝ ንምታይ ይጠቅም?
3. እንትነንብብ ተሳታፍነት ንባብና ብኸመይ ተግባራዊ ክነገብር ንክእል?